

El mestratge de Josep Roca-Pons

Josep Roca-Pons fou un home de gran erudició, humanitat i justícia, d'un caràcter modest i més aviat reservat si bé molt generós, dotat d'un fi sentit de l'humor i lliurat totalment i incondicionalment a la seva cultura i als seus amics i deixebles. Fou un fidel patriota català, un distingit lingüista, un veritable amant de la música clàssica, especialment la de Bach i Beethoven, i, en relació amb qui us dirigeix aquestes paraules, un molt estimat amic i mestre. La seva desaparició, encara no fa un any, ens ha deixat privats del seu geni, de la seva agradable companyia i de la seva passió quasi lul·liana per la llengua i la cultura catalanes.

Mentre Roca-Pons enllestia les seves primeres publicacions de tema lingüístic, donava alhora classes de filologia romànica i de gramàtica general a la Universitat de Barcelona, on va tenir els càrrecs de professor adjunt i de professor encarregat entre 1947 i 1955. I, com feien llavors molts estudiosos, també donava classes particulars. Tanmateix, en aquells anys difícils de postguerra la possibilitat d'aconseguir una càtedra o, almenys, un lloc fix com a professor titular a l'esmentada universitat (o a cap altra d'Espanya), semblaven molt remotes i, per tant, Roca-Pons, seguint l'exemple de molts catalans, va decidir anar-se'n a Amèrica i exercir-hi de professor.

El mestratge de Josep Roca-Pons a Amèrica va començar no als Estats Units, sinó a Cuba, on l'any 1955, a través d'una sèrie de gestions fetes per Joan Ferraté, Roca-Pons va aconseguir un lloc com a professor de lingüística general i hispànica a la Universitat d'Oriente, a Santiago de Cuba. Malauradament, però, el tancament de les universitats cubanes provocat per la crisi civil i militar d'aquella illa, i especialment per l'alçament dels castristes contra

el règim del dictador Batista, va fer que Roca-Pons es desplaçés el 1956 als Estats Units i, concretament, a la ciutat de Nova York, on va rebre una cordial acollida del distingit lingüista Tomás Navarro Tomás, el qual era aleshores catedràtic de la Universitat de Colúmbia.

Fou durant l'estada a Nova York (1956-1958) que Roca-Pons va rebre l'oferta d'un lloc de professor de filologia castellana a la Universitat d'Indiana (Bloomington, Indiana) arran d'una conversa entre els amics i col·legues Agapito Rey, d'origen gallec i llavors director del Departament d'Espanyol i Portuguès d'aquesta universitat, i l'esmentat Tomás Navarro. Així el 1958 Roca-Pons va traslladar-se a Bloomington a fi d'iniciar la seva llarga docència (1958-1981) en una de les universitats públiques més importants dels Estats Units. Hi va fer una gran amistat amb el citat professor Rey (l'any 1980 Roca-Pons editaria en honor del seu amic gallec el volum *Homenaje a Don Agapito Rey* [Lleida: Virgili]), el qual va donar el seu suport a Roca-Pons quan aquest, poc després de la seva arribada a la Universitat d'Indiana, va manifestar el desig d'oferir-li, a més de les assignatures normals de llengua i lingüística castellanen (gramàtica i composició, morfologia i sintaxi, gramàtica històrica, etc.) i algun cop, també, una de literatura escrita en aquest mateix idioma (per exemple, la novel·la picaresca), un parell d'assignatures catalanes: l'una de llengua i l'altra de literatura (medieval i moderna), les quals es convertirien, més tard, en quatre: llengua, lingüística, literatura medieval i literatura moderna, gràcies al suport d'alguns dels seus col·legues entre els quals cal destacar d'una manera especial la professora Concha Zardoya.

Ultra la seva docència a la Universitat d'Indiana, Roca-Pons, aprofitant un estiu o un any sabàtic o bé la possibilitat d'una excedència, també va donar classes com a professor visitant a una sèrie d'universitats addicionals: la Universitat de Puerto Rico (Río Piedras, estiu de 1962), la Universitat de Georgetown (Washington, districte de Colúmbia, curs de 1962-1963), la Universitat de la Carolina del Nord (Chapel Hill, estiu de 1967) i la Universitat Autònoma de Barcelona (curs de 1970-1971 i estiu de 1978).

Les activitats docents i investigadores de Josep Roca-Pons a la Universitat d'Indiana, si bé lligades inicialment i principalment a la filologia castellana, amb el transcurs del temps van anar enfocant-se cada cop més en la llengua, la literatura i la cultura catalanes. De fet, hom pot parlar, sense cap mena d'exageració, no d'un despertament o reviscolament de l'interès de Roca-Pons pel català, el qual no li havia minvat en cap moment, sinó del començament d'un veritable apostolat a favor de la seva llengua i cultura, cosa que a partir de l'any 1975, si fa no fa, el va induir a dedicar-se quasi exclusivament a l'ensenyament del català. I, en aquest sentit, es pot remarcar que cap al 1976 va aparèixer d'una manera misteriosa, a la porta del despatx de Roca-Pons, una placa que anunciava *Catalan Studies*, col·locada, pel que sembla, per un deixeble seu, potser aquí present.

Al mateix temps que Roca-Pons lliurava a la impremta el seu llibre escrit en anglès i de caràcter divulgador, *Introduction to Catalan Literature* (Bloomington: Indiana UP, 1978), preparava amb Albert Porcheras-Mayo el Primer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica, el qual va celebrar-se els dies 30-31 de març i 1 d'abril de 1978 a la Universitat d'Illinois (Urbana) sota la presidència d'honor d'Antoni M. Badia i Margarit i la copresidència de Josep Roca-Pons i Albert Porcheras-Mayo. S'hi va fundar llavors la North American Catalan Society (NACS) de la qual Josep Roca-Pons va esdevenir el primer president i, més tard, president d'honor. Va ésser amb motiu d'aquest col·loqui que Roca-Pons va encetar, amb el discurs inaugural «La projecció exterior de la cultura catalana» (*Estudis de Llengua, Literatura i Cultura Catalanes: Actes del Primer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica*, Barcelona, 1979, p. 41-57), una sèrie de treballs sobre la difusió de la cultura catalana o bé la condició social del català, els quals es publicarien principalment en els volums d'actes dels col·loquis següents organitzats per la NACS: «Per la difusió de la llengua catalana» (*Actes del Segon Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica*, Barcelona, 1982, p. 262-272); «La NACS (North American Catalan Society)» (*Estudis de Llengua i Literatura Catalanes, V: El català a Europa i a Amèrica*, Barcelona, 1982, p. 42-54); «La cultura castellana i la catalana» (*Actes del Tercer Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica: Estudis en Honor de Josep Roca-Pons*, Barcelona, 1983, p. 262-272); «La situació social de la llengua catalana» (*Actes del Cinquè Col·loqui d'Estudis Catalans a Nord-amèrica*, Barcelona, 1988, p. 242-257), i «La catalanística als Estats Units i al Canadà» (*Actes del Novè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, vol. 3, Barcelona, 1993, p. 427-429), entre altres.

La tasca docent de Roca-Pons a Nord-amèrica i, específicament, a la Universitat d'Indiana fou sempre molt personal, i sobretot quan es tractava de la llengua i la cultura catalanes era una obra apassionada que encoratjava i alhora inspirava els alumnes amb el seu entranyable entusiasme i bell exemple científic. Ell, però, mai no volia fer-los sentir cap obligació a interessar-se per la llengua i la cultura de llur mestre. No n'hi havia cap necessitat, car el caràcter de Josep Roca-Pons: savi, idealista, honrat i absolutament convençut del gran valor de la seva llengua i cultura ja era prou per atreure'ls-hi i inspirar-los una estima i lleialtat duradores. Val a dir, però, que malgrat els innombrables mèrits personals i professionals de Josep Roca-Pons, el gran èxit del seu mestratge a la Universitat d'Indiana no hauria estat possible sense la col·laboració constant i desinteressada de la seva muller, Teresa Boix i Gubert, amb la qual es va casar a Montserrat l'estiu de 1964. A Bloomington eren una parella inseparable, a vegades fins i tot dins l'aula on sovint els dos es posaven a conversar en català perquè els alumnes poguessin escoltar una conversa en aquesta llengua. I no escassejaven les vesprades en aquell poble universitari d'Indiana, envoltat de camps sembrats de blat de moro, quan el matrimoni

Roca-Pons convidava els amics (incloent-hi col·legues i alumnes) a casa per parlar de temes d'interès comú i gaudir d'unes mostres exquisides de la cuina empordanesa acompanyades de vins del Penedès. Quan Josep Roca-Pons es va jubilar de la Universitat d'Indiana l'any 1981 ja hi havia dirigit una mitja dotzena de tesis doctorals sobre temes catalans i havia format una veritable escola d'estudiosos catalanòfils, molts dels quals d'una manera o altra continuen avui al món universitari nord-americà, i més enllà d'aquest, l'obra de llur mestre sarrianenc.

Com Josep Roca-Pons n'hi ha hagut pocs. Molt pocs. Fou de debò un home de «ciència i passió», per fer nostra una expressió reeixida del seu vell amic i col·lega Antoni M. Badia i Margarit (*Ciència i passió dins la cultura catalana*, Barcelona, 1977) aquí present entre nosaltres. A més de la seva obra científica, el llegat més important de Roca-Pons, reconegut per ell mateix i que li era motiu de gran satisfacció, són, sobretot, els seus deixebles, entre els quals poden esmentar-se, entre d'altres, Patricia Boehne, Janet DeCesaris, Patricia Lunn, Jane Albrecht i qui us adreça aquestes paraules. Se senten encara avui membres d'una família, la de llurs mestres i amics Josep i Teresa. Avui escampats arreu del món, aquests fills espirituals del savi professor sarrianenc i de la seva muller palamosina coneixen molt bé el camí de Sitges que duu a can Roca-Pons. I la veritat és que ningú no s'estranyarà de trobar-n'hi, d'un moment a l'altre, un o més. L'ur mestre, però, en Josep Roca-Pons, «Roqueta» com li deia la seva dona Teresa, ja no hi serà per acollir-los amb la seva afectuosa i acostumada abraçada. Certament el trobaran —tots el trobarem— a faltar.

PHILIP D. RASICO
Membre corresponent
de l'Institut d'Estudis Catalans